

Världsekonomi och hållbar utveckling: verkliga dilemman och mentala fångelser

Föredrag av Örjan Appelqvist vid Cemus den 21 januari 2015

Jag tänker börja med att säga något om de verkliga dilemman, svårlösta situationer vi står inför under vår livstid – eller i allafall under er.

Låt oss ta vår utgångspunkt i en av de faktorer vi mest störst säkerhet kan uttala oss om: befolkningsökningen.

När jag föddes var vi 2,5 miljarder, idag är vi 7 och 2050 kan vi räkna med att 9 miljarder människor lever på jorden, även om inte jag är med då. 75% lever då mindre än tio mil från en havskust och eftersom havsytan då enligt nuvarande beräkningar har stigit en halv meter förstår ni att hundratals miljoner måste söka sig nya livsmiljöer.

Befolkningsökningen i sig innebär två stora utmaningar: hur ska de tillkommande miljarderna mättas, hur ska de få den energi de behöver för sitt boende och sitt dagliga liv?

Det första dilemman: jordbrukets och livsmedelsförsörjningens plats i vårt kretslopp.

Idag är 90% av all mat som konsumeras producerad inom landet, ofta av bönder som varken har traktor eller dragdjur till sin hjälp. Men livsmedelspriserna pressas ner av de internationella spannmålsjättarna i USA, EU, Argentina och Australien. Följden blir att bondejordbruket i tredje världen förtvinar, ¼ av jordens undernärda finns på landsbygden, de fattiga flyr in till överbefolkade städer. En miljard människor bor idag i slumstäder i storstädernas utkanter. Dagens spannmålsjättar kan visserligen pressa ut allt större skördar, men det sker till priset av ekologisk utmattning och sociala katastrofer. En ekologiskt och socialt hållbar livsmedelsförsörjning måste bygga på att bondejordbruket återupprättas – framför allt i tredje världen men också här.

Frihandeln måste ersättas av en miljömässigt styrd protektionism.

Det andra dilemman gäller energiförsörjningen.

Vi har idag energisystem som i hög grad bygger på **olja, kol och kärnkraft**. Vi vet att det är ohållbart. Den ökade förbrukningen av fossila bränslen är huvudorsaken till klimatförändringarna och katastroferna i Tjernobyli och Fukushima har visat att kärnkraftens verkliga kostnader: för alltid ödelagda landsändar, oöverblickbara kostnader för att avveckla utbrända kärnkraftverk. Vi måste alltså byta energisystem radikalt: Vind sol och vatten, vi måste på ett helt annat sätt utgå från förnyelsebara energikällor – och inte minst – hushålla med den energi vi använder. Det gäller inte bara energianvändningen för industri och uppvärmning. **Också transportsystemen** måste i grunden förändras: bilens och lastbilens dominans måste brytas, kollektiva transporter måste dominera i städerna, spår- och vattenbundna transporter måste svara för huvuddelen av långväga transporter.

Båda dessa nödvändiga omläggningar kommer att möta **mäktiga motståndare**. De transnationella spannmålsjättarna. Kärnkraftslobbyn, Bilindustrin, lastbilsbranschen.

Båda omläggningarna kommer att kräva **kraftfulla och långsiktiga insatser av offentliga investeringar**, internationella överenskommelser som styr marknadernas prisbildning mot sociala mål istället för maximal lönsamhet.

I länder som Kina och Ryssland, där staten fortfarande spelar en stor och styrande roll kan man kanske hoppas att sådana investeringar kan komma till stånd. **Men hur kan man tro att man i Västeuropa och USA ska vara förmögna till en sådan omställning?**

Här gör man ju allt för att underminera offentlig verksamhet, privatisera och skapa köp och sälj-system? Sverige var en gång ett föregångsland när det gällde skolor och hälsovård. Men trots att en klar majoritet av svenska folket säger sig vilja värna om kvaliteten på skolor, vård och omsorg så har skolorna blivit sämre och mer ojämlika, antalet anställda i vården blivit färre och omsorgen blivit en källa till profiter istället för trygghet.

Hur har det kunnat bli så? Orsaken är ekonomisk: Sedan ett tiotal år tillbaka har man i riksdagen skapat ett budgetsysteem där kraftfulla offentliga satsningar i princip är omöjliga. Är det tillväxt i ekonomin kan det bara användas till skattesänkningar eftersom kostnadstaket är bestämt lera år i förväg. Och är det kris i ekonomin och ökad arbetslöshet är de enda tillåtna åtgärden – att avskeda personal också i den offentliga sektorn. Budgeten får ju inte gå med underskott.

I Sverige – och i hela EU – lever den offentliga sektorn med en strypsvara som i praktiken omöjliggör för oss att möta någon av tiden stora utmaningar.

Jag antar att ni tycker ekonomi är tråkigt och invecklat. Inte desto mindre – om ni inte nöjer er med att källsortera och åka hybridbil så är det dagens mentala fångelser ni måste bryta er ut ur om ni verkligen vill arbeta för en hållbar världsutveckling.

Globaliseringen är det första mentala fångelse vi måste ifrågasätta.

Dagens värld i några siffror:

- En femtedel av jordens befolkning lägger beslag på fyra femtedelar av jordens resurser. De andra fyra femtedelarna får dela på resten
- 1% av jordens befolkning äger hälften av alla tillgångar i världen
- 30% av världens finansiella tillgångar är undanstoppade i "skatteparadis"
- 99% av alla internationella transaktioner har ingen direkt koppling till varuhandel. Det intecknade värdet på dagens handel i finansiella derivat är tio gånger så stort som världens årliga verksamhet, mätt som BNP.

Är vi dömda till detta i globaliseringens namn?

Själv har jag tillsammans med andra i snart femton år arbetat för att tempot i det globala kasinot ska dämpas men hittills har vi inte lyckats något vidare.

Det mentala fångelse jag idag mest tänkte tala om är dock det som skapats här i Sverige, av makteliter och ekonomijournalister. Jag menar nämligen att **vi lever groteskt under våra möjligheter**

2 Cemus 2. Världsekonomens verkliga dilemma och mental fångelser

och att det är en följd av såväl värderingsstyrd, nyliberal ideologi som odemokratiska spelregler i riksdagen och i landets kommuner.

Här de frågor – mentala fångelser – jag tänker diskutera:

- Stabila priser – hur ser vi på det? Alla sägs vara överens om att det är dåligt med inflation, men varför är det dåligt med höjda löner men bra med höjda aktiekurser?
- Skuldsättning ses ofta som något omoraliskt. Satt i skuld är inte fri. Men vore det bra om staten var skuldfri? Varför är statens skulder ett problem men inte bankernas?
- Är pengarna slut? Varför är pengarna slut för skolbudgeten men inte för bankerna?
- Vem ska betala finanskriserna: de skyldiga eller de drabbade?
- Har vi råd med full sysselsättning?

Stabila priser är det bra? Ska vi hata inflationen?

Riksbanken har som enda mål att hålla priser nere kring 2%. Men det som mäts är bara löner och konsumentpriser, inte aktiekurser och bostadspriser.

Varför är det dåligt med höjda löner men bra med höjda aktiekurser? På Nordeas hemsida läste jag härmodagen att en av deras "aktiestrateger" berättade att de som sin förmogenhet i aktier tjänat 15% i genomsnitt de senaste trettio åren på kursstegringar och utdelningar. Det innebär alltså att ägarna under dessa år berikat sig enormt på de värden som skapats i företagen. Så fort något fackförbund kräver högre löner lägger ekonomijournalisterna djupa veck i pannan, men när börsen går på plus då är det andra tongångar? Varför är det det? Innebär inte det att vi – genom ekonomijournalistiken – lärt oss att identifiera oss med akteägarnas intressen även om vi själva inte har en enda aktie? Det är klart att aktiekurser i vissa fall kan vara ett svar på en lyckosam verksamhet. Men oftast har aktiekursstegringen blivit ett mål i sig. Kurserna stiger när anställda avskedas – ägarna vittrar höjda utdelningar. Kurserna stiger också genom att företagsledningarna låter företaget köpa upp sina egna aktier – deras egna löner är nämligen knutna till aktiekurserna. Men detta trixande tillför ju inte verksamheten någonting, det innebär bara ökad arbetslöshet och groteska löneklyftor.

VD-ar kan tjäna hundrafalt vad deras anställda gör och ha tillskansat sig orimliga fallskärmsavtal.

Vi måste sluta se aktiekurser som ett rimligt mått på god utveckling och kräva att riksbankens inflationsmål också ska innefatta akte- och bostadspriserna. Inte nog med att trixandet kring aktiekurser skadar företagets långsiktiga utveckling, det skapar också en förmögenhetselit som lever i en helt annan värld än vi vanliga, och som har enorma resurser att försvara sina privilegier och prägla den världsbild i lever i.

Och inflationen då, är den alltid dålig? Nej det är den inte. Det beror på vad orsaken är. Tänk på en sprinterlöpare. Om man skulle ta tempen på honom alldeles efter att han gått i mål skulle man säkert notera att han hade en förhöjd kroppstemperatur. Skulle det innebära att han var sjuk? Naturligtvis inte. På motsvarande sätt är det med ett samhälle där alla har jobb och verksamheterna växer: där är det naturligt att det finns några procents inflation. En inflation som i självverket underlättar anpassningen mellan olika branscher. Riksbanken har nu i tjugo år ägnat sig åt att bekämpa en

inflation som inte finns – det har haft till främsta effekt att pressa tillbaka lönerna och gynna aktieägarna.

Satt i skuld är inte fri – stämmer det? Men vore det bra om staten var skuldfri?

Ni har alla säkert hört talesättet "Satt i skuld är inte fri". Det populariserades av förre statsministern Göran Persson under nittiotalet när den svenska statsskulden ökade på grund av finanskrisen 1992. För att minska statsskulden, upplåningsbehovet hos stat och kommun, genomdrevs hårdhänta nedskärningar av landstingens vårdpersonal, försäkringar av sjuk- och arbetslöshetsförsäkringarna och av socialbidragsnormerna. Nu har det lett till att Sverige har en låg statsskuld, litet över 40% av landets BNP. Det har t.o.m. inrättats regler som ska omöjliggöra att statsskulden igen rakar i höjden: den offentliga budgetarna ska i fortsättningen inriktas på långsiktiga överskott. Trots att vi har en arbetslöshet som pendlar mellan 8 och 10 %. Att statsskulden i Sverige är så liten har inte givit oss någon större frihet, det har mest inneburit att vi på alla håll i den offentliga sektorn eftersatt underhåll och investeringar och att vi inte nyanställt de ungdomar som kunde lärts upp innan fyrtiotalisterna gått i pension.

Och förresten: varför är statens skuld ett problem men inte bankernas?

Hur stor tror ni bankernas låneskuld är? Häromåret var den 400% av BNP.

Varför är inte det ett problem? Därför att det är på lånevolymen bankerna ska tjäna sina pengar, och då gäller det att ha så stor volym som möjligt. Och eget kapital har de mycket litet av.

Av vilka lånar de? Ofta av varandra i en daglönemaknad men i grund och botten vilar verksamheten på att de får låna av riksbanken till i princip ingen ränta alls om det kniper.

Naturligtvis är bankernas oanvariga lånevolym ett långt större samhällsproblem än statsskulden. Staten förfogar över stora finansiella tillgångar och säkra inkomster medan bankverksamheten kan falla ihop som ett korthus- det såg vi vid finanskrisen 2008.

Men att alla ekonomijournalister talar om statsskulden men inte bankernas skuldsättning uttrycker en värdering: det offentliga är ett hot, något onaturligt i en marknadsekonomi med allt som främjar privat verksamhet är bra. Det finns också ett annat skäl till att man talar så litet om bankernas ansvariga riskhantering – just eftersom de är så sårbara kan varje öppen debatt om det orsaka panikbetonade kedjereaktioner.

Är pengarna slut? Varför är pengarna slut för skolbudgeten men inte för bankerna?

Ekonomicheferna och "grabbarna på finansen" har lyckats sprida en närmast religiös syn på budgethanteringen i offentlig verksamhet. Verksamhetscheferna måste till varje pris hålla uppsatta sparbudgeter och undervika underskott. Det är som om budgeten vore en lag man till varje pris måste följa. Men det är en fullkomlig missuppfattning: budgeten är bara en gissning. En gissning om hur mycket resurser man räknar med kommer att behövas. Har det gått åt mer får man ta reda på varför – livet består ju av oväntade händelser. Och har kostnaderna varit motiverade så får man väl se till att gissningen nästa år tar hänsyn till det. Men att till varje pris hålla budgeten har blivit en slags moralisk plikt, ett tecken på att man är en bra chef – vare sig det handlar om att ta hand om barn på

daghem eller ge arbetslösa den ersättning de har rätt till. Denna stenhårda disciplin gäller för offentlig verksamhet – men inte alls för bankerna. När Swedbank hamnade i akut kris på grund av oansvariga affärer i Baltikum för sju-åtta år sedan då var riksbanken snabbt där och försåg dem med de krediter de behövde. Och VDn fick det året höja sin lön som kompensation för att vinstbonusen uteblev.

Vem ska betala kriserna: de skyldiga eller de drabbade?

Finanskraschen 2008 började i en ganska liten sektor, bostadslånen till fattiga människor i USA som inte kunde klara avbetalningarna. På grund av finansmarknadens invecklade system med strimlade finansiella instrument och konkursförsäkringar blev det dock snabbt en systemkris som där hela det internationella finanssystemet höll på att krascha. Det sades då att problemet var att de största bankerna var "Too big to fail", att man måste minska storleken på dem och skilja på vanlig affärsbankverksamhet och den mer spekulativa verksamheten investeringsbankerna sysslade med. Till priset av oerhörda finansiella resurser – 10.000 miljarder dollar beräknade BBC:s ekonomijournalister de globala insatserna till - lyckades regeringarna rädda bankerna och bilindustrin. Finanskrisen slog över i en djup ekonomisk kris i många länder och återhämtningen blev svag och plågsam. Men bankerna har återhämtat sig bra. De stora är färre och större än någonsin och vinstutvecklingen har slagit nya rekord. Trots att en låg tillväxt i USA och ekonomisk stagnation i EU. Bankerna övergått till att satsa allt mer spekulativt, inte minst har det varit ett lönsamt område att spekulera i de statskulder de själva orsakat genom krisen 2008. Bankerna vågar också satsa allt större summor eftersom de vet att centralbankerna i sista hand kliver in och räddar dem. När spekuleringen mot ett antal spanska banker rasade som värst förra året sade den europeiska centralbankens chef Mario Draghi helt enkelt: det finns ingen gräns för hur mycket pengar vi är beredda att skjuta till för att undvika att de gör konkurs. Bankerna fortsätter alltså sorglöst att spekulera i allt som rör sig, men förr eller senare blir det en bubbla som spricker. Blir panik om Grekland får en ny regering? Eller kommer oljeprisets fall att kracha den amerikanska skifferoljeindustrin? Det finns många andra möjligheter, men ett scenario är tyvärr alltmer troligt: nästa finanskris kommer att bli än mer förödande än den för sju år sedan. Och stater som nu i regel är långt mer skuldsatta än då kommer att få ta smällen. Om vi inte som medborgare börjar ta diskussionen om hur de skyldiga ska få ta konsekvenserna av sin ansvarlöshet kan vi vara säkra på att det blir de oskyldiga som drabbas än en gång.

Ett budgetsystem som garanterar massarbetslöshet

Vi har idag ett budgetsystem – i Sverige och i än högre grad i övriga EU – ett budgetsystem som garanterar massarbetslöshet, sociala konflikter och övermod hos en förmögen elit. Vi har idag 7,4 % arbetslöshet vilket finansminister Magdalena Andersson var mycket stol över eftersom genomsnittet i EU ligger på 10%. Och Hennes långsiktiga mål är ganska blygsamt: att 2020 ha EU:s lägsta arbetslöshet. Med tanke på EU:s ekonomi lär det inte vara så svårt.

Hundratusentals människor skulle idag behövas på plats i arbetet på att skapa ett människovärdigt och ekologiskt hållbart samhälle. Tänk ett ögonblick på den mänskliga förstörelsen det innebär:

tidningarna inriktar sitt granskande på de arbetslösas livsvillkor, får dom egentligen inte för mycket, det lönar sig ju för dom att inte göra något, allt hårdare, mer förödmjukande jobbsökerregler inrättas – i en situation där det ofta går 30 sökande på varje nytt jobb. Ingen talar längre om full sysselsättning, om varje människas rätt till fullt medborgarskap. Ingen talar längre om den nedbrytning av självförtroende och kunskaper det innebär att vägras ett värdigt och tryggt arbete, man kanske skulle tala om det som mänsklig kapitalförstörelse för att någon ekonom skulle fatta.

För fyrtio år sedan var det självklart att ett modernt välfärdssamhälle skulle bygga på full sysselsättning och begränsning av klassklyftorna. Att förskansade makteliter idag lyckats göra en aggressiv nyliberalism till allmän sanning har lett till en produktion av klassklyftor och sociala konflikter som står ivägen för varje hållbar social utveckling.

Men har vi råd?

Naturligtvis har vi det. Det är klart att om vi vill, om vi vet vilka framtidssatsningar vi vill göra kan vi låta budgetarna gå med underskott ett antal år.

Det finns en tro att pengar, det är ungefär som potatis: om dom är slut blir det ingen potatis till köttbullarna. Men, pengar i form av sedlar och mynt, det är på sin höjd en tiondedel av det vi kallar pengar. Pengar handlar om flöden och förtroende, kredit betyder just tilltro.

Vad händer om det blir ett underskott i statens eller kommunens budget när året är slut? Inget annat än att upplåningsbehovet ökar något. I statens fall räcker det med att riksbanken lånar ut litet mer till riksgälden. Det är så USAs centralbank gör, varje år pytsar de in en triljard, alltså tusen miljarder dollar, för att verksamheten ska gå runt. I deras fall handlar det om att bekosta orimliga militärkostnader och upprätthålla en livsstil som är ohållbar så det är ju inget föredöme. Men om det i vårt fall skulle handla om satsningar på att minska klassklyftor, öka lärartätheten och inleda långsiktiga omställningar av våra transportsystem – då vore det verkligen befogat. Och produktivt i en djupare mening.

Vi har råd, bara vi vet vad vi vill. Frågan är snarare om vi har råd med den privata bankväsendet.

Är vi på väg framåt eller mot stupet?

Världsekonomiska dilemman – inte dagsaktuella utan ställd i relief mot den långsiktiga uppgiften att styra utvecklingen mot hållbarhet.

(1. den historiska badgrunden: utvecklings teori efter kolonialismen, det sovjetiska hotet, komma ifatt, från 70-talet fattigdomslindring, ett sätt att gripa in i inrikes styrningen, utveckling=sprida frihandel

Från 80talet: skuldkrisen, strukturanpassning

2000: jubelår blev Asienkris och finanskrascher

Geopolitikens intåg BRICS som tillväxtens lokomotiv

Hållbarhet som paradidm eller koldioxidmarknad)

2. Ett övergripande hot mot mänskligheten: växthuseffekt och klimatstörning

GIEC som historiskt ny företeelse: tvärvetenskaplig enighet om troliga utvecklingsscenarier.

Växthuseffekt av koldioxidutsläppens ökning pekar mot 3-4 graders ökning fram till 2050. Trolig effekt: områden där hundratals miljoner idag lever blir översvämmade, Golfströmmens lopp kan ändras, tundrans uppvärmning accelererar metangasutsläppen.

Redan idag på vägen dit: ökad frekvens av naturkatastrofer, häftigare temperatursvängningar leder till ökenutbredning och översvämningskatastrofer.

7 Cemus 2. Världsekonominns verkliga dilemma och mental fångelser

3. Mot denna bakgrund kan ett antal **dilemman skisseras**:

3a. Befolkningsökning, urbaniseringen, jordbrukets villkor. Jordbruket är av central betydelse för jordens fattigaste miljarder, både som livsvillkor och levnadssätt. Ska den ses som modernisering eller industri? Räcker det med att fem länders giganter massproducerar ris, vete och kött? Hur motverkar vi landsbygdens kollaps och kkaotisk urbanisering? Hur utvecklas lokala samspel mellan stad och landsbygd i skuggan av transnationella jättars framfart?

3b. Urskogskövling, livsutrotning. Jämjar det ut sig att skogen växer i norr? Utrotningen av biologisk mångfald och ursprungsfolks existens. Vems är skogarna? Åganderätt och kolonialism.

3c. Transportvansinnet. Energislöseriet i globaliseringens efterföljd: fiskfilén som globetrotter. Energislöseriet i bilismens dominans som blockerar spår- och vattenbundna transportsystem.

3d. Energislöseriet. Pathdependency/ gammal teknik som förtränger riskerna. Kärnkraft som blockerar vågrörelseteknik. Ven betakar riskerna? Har vi lärt oss något av Fukushima?

3e. Sambandet ekonomisk tillväxt och resursförstöring. Är tillväxt och ekologisk balans oförenliga?

4. Tre grundfel i "de rika ländernas" paradigm/ utvecklingsbanor:

4a. Produktivismen. Att producera maximalt, att använda teknik som medel att höja lönsamhet genom att skära ned antalet anställda. Tekniken styrs till att bli en profittkälla för företagsledningar och ägare men förbannelse för de många, istället för att bli en källa till ökad frihet.

4b. Konsumismen. Inriktningen på massproduktion av konsumtionsvaror anpassade till den "rika femtedelens" köpkraft en idealbild för många men omöjlig att sprida. Vad kan tvinga den rika femtedelen att avstå?

4c. Lönsamheten som religion och moral. Bryter ned alla mänskliga hänsyn. (Arcelor-Mittal). Absurda situationen att vi har en nyliberal ekonomisk politik som garanterar massarbetslöshet, utestängning, mänsklig förstöring – och som inte får ifrågasättas.

Men, säger någon, sådan är kapitalismen. Nej, sådan kan den vara. Den kan också se annorlunda ut, den har sett annorlunda ut, den ser olika ut i olika länder, och hur den ser ut beror på de institutioner och regler vi skapar.

Alla sägs vara överens om att det är bra med stabila priser. Riksbanken enda uppgift är att se till att priserna inte stiger med mer än 2%. Men varför är det fel med stigande löner, men inte stigande aktiekurser?

Satt i skuld är inte fri sägs det. Sverige har till priset att nedskärningar i sjukvård, skolor och sociala bidragssystem lyckats pressa ned statsskulden till 40%. Har vi blivit friare av det?

8 Cemus 2. Världsekonomens verkliga dilemma och mental fångelse

Låt oss vända på begreppen. Vad innebär det när en företagare skuldsätter sig för att göra en investering? Jo att hon tror på sin idé, att den kommer att löna sig. På samma sätt är det med de investeringar vi – genom våra förtroendevalda företrädare – beslutar om att göra när det gäller hälsovård, utbildning, kultur eller kollektivtrafik. De visar att vi har en tilltro att vi gör något som kommer att visa sig nyttigt för oss alla i framtiden. Den som inte vågar sätta sig i skuld säger tvärtom: jag vågar inte investera i framtiden. Vad tror ni skulle hända om regeringen lyckades få ned statsskulden ännu mer? Ju bara att än mer att underhåll och investeringar eftersattes, att stat och kommunerna hade än mindre möjlighet att hantera sociala problem, att vi alla blev fattigare.

Det skulle innebära att den offentliga sektorn blev mycket svagare – och det är ju änskkedrommen för många. Som överhuvudtaget är emot sociala bidrag – utom dem som går till företagen.

Tanken är att vi alla ska se varje förslag att på bred front göra något åt arbetslösheten som överbudspolitik. Det som pågår sedan lång tid tillbaka i Sverige är i själva verket en massiv underbudspolitik, en självstrykning av det offentliga.

Men det finns en sektor som absolut inte lever efter devisen "Satt i skuld är inte fri" – bankerna.

Är pengarna slut?

Full sysselsättning: är det en omöjlig dröm.

Vilka är sårbara- staten eller bankerna.

Bankernas oansvarighet och bidragstagande.

Varför är det ett stort problem när statsskulden är 60% av BNP? Varför är det inte ett problem när affärsbankernas skuldbörda är 400% av svensk BNP?

Men om man då

1. Allmän problembeskrivning

Produktivistisk tillväxtparadigm naturen som oändlig/att erövra – klimatstörning

Paradigmets spridning till andra femtedelar: vem ska avstå, minska? Relativt eller absolut? Historisk skuld

Dagens massarbetslöshet icke fråga? Inte statisk utan dynamisk= förstöring av mänskligt kapital, inte frihet utan nedbrytningsprocess

Men ökad tillväxt enligt produktivistiska paradigmat ohållbart, förbrukande

Skuldbegreppet. Skuld/ränta/ jubelår att avskriva skulderna och idag?

Satt i skuld inte fri "skuldfri fri?"

Skuldsättning – framtidstro – investering.

Banker skuldfria?

Hata inflationen --- men inte i börsvärdena

Banker/risk/Plundring/Utpressning

Pengar/förtroende/vems förtroende/demokratin den nya guldmyntfoten

-

Tidslinjer för olika händelser och katastrofer

Demokratin som avgörande för att styra undan katastrofer, framtiden är alltid okänd måste reflekteras, är vi dinosaurier?

Pyramidsspelets funktion – att in-teckna framtidens förhoppningar, hoppa av i tid och låta andra ta hand om kraschen, förstöringen

Ekonomi

Hänsynslösheten= marknadens lag?

På väg framåt eller mot stupet?

Allmän problembeskrivning

Produktivistisk tillväxtparadigm naturen som oändlig/att erövra – klimatstörning

Paradigmets spridning till andra femtedelar: vem ska avstå, minska? Relativt eller absolut? Historisk skuld

Dagens massarbetslöshet icke fråga? Inte statisk utan dynamisk= förstöring av mänskligt kapital, inte frihet utan nedbrytningsprocess

10 Cemus 2. Världsekonominns verkliga dilemma och mental fångelser

Men ökad tillväxt enligt produktivistiska paradigmat ohållbart, förbrukande

Skuldbegreppet. Skuld/ränta/ jubelår att avskriva skulderna och idag?

Satt i skuld inte fri "skuldfri fri?"

Skuldsättning – framtidstro –investering.

Banker skuldfria fria?

Hata inflationen --- men inte i börsvärdena

Banker/risk/Plundring/Utpressning

Pengar/förtroende/vems förtroende/demokratin den nya guldmyntfoten

Mentala fångelser:

Satt i skuld är inte fri

Varför är det dåligt med högre löner(inflation) men inte med högre aktiekurser?

Varför är "pengarna slut" för skolbudgeten men inte för bankerna?

Varför är "full sysselsättning" ett oansvarigt krav?

Har globaliseringen gjort oss maktlösa?